СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Марин Маринов – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Проф. д-р Атанас Атанасов – Зам. ректор „Научноизследователска дейност и развитие на кадрите“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Анета Денева
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Галина Чиприянова
Full Professor Carlos Coelho, PhD
Full Professor Jan Polowczyk, PhD
Full Professor Тадија Ђукић, PhD
Assoc. Prof. Tatiana Manasterska, PhD

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ

Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2522-2 - Печатно
ISBN 978-954-23-2523-9 - Онлайн

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

ОБЕКТ, ЦЕЛ И РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА СЪВРЕМЕННОТО НАЦИОНАЛНО СТОПАНСТВО
Проф. д.ик.н Росица Чобанова **7**

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ
Проф. д-р Андрей Захариев, докт. Илиан Илчев **15**

PARALLEL ANALYSIS OF THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE LARGE LISTED COMPANIES FROM THE TOURISM SECTOR
Prof. Stefan Simeonov, PhD, PhD student Alexey Gudev **22**

МОДЕЛЪТ ЗА АНАЛИЗ „ДЮ ПОНТ“ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ОЦЕНКА НА ДЕЙНОСТТА НА ЖИВОТОЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев **32**

ЗА ЛИПСВАЩАТА ВРЪЗКА МЕЖДУ ДАНЪЧНАТА АВТОНОМНОСТ НА ОБЩИНИТЕ И МЕСТНАТА СТОПАНСКА АКТИВНОСТ
Доц. д-р Людмил Найденов **41**

ВЛИЯНИЕ НА НАРАСТВАЩАТА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ЖИВОТ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ГРАЖДАНИ ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ
Доц. д-р Николай Нинов **49**

ПАЗАРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ПРОМЯНАТА НА УЧАСТИЕТО НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ВЪВ ФОНДОВЕТЕ ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова **58**

ПРОБЛЕМИ В РАЗВИТИЕТО НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „КАСКО НА МПС“ НА БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Доц. д-р Румен Ерусалимов **66**

РОЛЯТА НА ВИСШЕТО ИКОНОМИЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ФОРМИРАНЕТО И ПОВИШАВАНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНАТА ГРАМОТНОСТ
Гл. ас. д-р Анелия Панева **73**

АНАЛИТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ТОП 10 НА HEALTHTECH СТАРТЪПИТЕ В БЪЛГАРИЯ (СПОРЕД КЛАСАЦИИТЕ НА TRACXN)
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 80

РАЗВИТИЕ И СЪСТОЯНИЕ НА ОСИГУРЯВАНЕТО В УНИВЕРСАЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 91

ПАЗАРЪТ НА ТРУДА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД УМЕНИЯТА НА РАБОТНАТА СИЛА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 100

СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИ ПРЕДПРИЯТИЯ ЧРЕЗ ALTMAN'S Z-SCORE МОДЕЛ
Ас. д-р Силвия Заркова 105

АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА СОБСТВЕНИЯ КАПИТАЛ НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В КОНТЕКСТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ БАЗЕЛ III
Д-р Беатрис Любенова 111

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ НА ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР - СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Докт. Васил Василев 123

ШОКОВИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ НА ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА В БЪЛГАРИЯ И ЕС – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Горян Милев 131

ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ И ЕВОЛЮЦИЯ НА ДАНЪЧНАТА ОСНОВА В АГРАРНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Ивайло Здравков 141

СЪСТОЯНИЕ НА ГЛОБАЛНИЯ ПАЗАР НА НЕДВИЖИМИ ИМОТИ - ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Докт. Пламен Илиев 150

ИКОНОМИЧЕСКИ ОСНОВАНИЯ ЗА ДЪРЖАВНАТА НАМЕСА: МОДЕЛИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ И COVID-19
Докт. Станислав Младенов 159

РЕГИОНАЛНА КОНВЕРГЕНЦИЯ И ДИВЕРГЕНЦИЯ НА ЦЕНОВИТЕ РАВНИЩА НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ
Докт. Цондю Цондев 169

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПРИХОДИ В ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА
Проф. д-р Атанас Атанасов 183

NEAR-EXACT DISTRIBUTIONS AND FINITE FORM REPRESENTATIONS: PROBLEMS THEY CAN SOLVE
Full Professor, Ph.D. & Hab., Carlos A. Coelho 190

НОРМАТИВНАТА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ ОТНОСНО ОПОВЕСТЯВАНЕТО НА НЕФИНАНСОВА ИНФОРМАЦИЯ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА НАДЕЖДНА ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БАНКИТЕ
Доц. д-р Венцислав Вечев 198

SUSTAINABILITY REPORTING CHALLENGES IN THE CONTEXT OF CHANGES IN ACCOUNTING LEGISLATION
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD,
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD 204

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова 211

ПРОБЛЕМИ ПРИ ОТЧИТАНЕ НА ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ ПО ДОГОВОРИ ЗА СТРОИТЕЛСТВО
Доц. д-р Диана Крумова 218

COMPARATIVE ANALYSIS OF FINANCIAL INCLUSION IN ROMANIA, BULGARIA, AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH THE FINANCIAL INCLUSION INDEX OF TRADITIONAL AND FINTECH SERVICES
Assoc. Prof. Eduard Hîrbu, PhD, Hîrbu Ana 226

ИКОНОМИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 235

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА СЕЗОННИТЕ КОЛЕБАНИЯ В ПОСЕЩЕНИЯТА НА БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ В ЧУЖБИНА
Доц. д-р Пламен Петков, докт. Пламена Колева 247

ДОКЛАДВАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА БИЗНЕСА – СЪДЪРЖАНИЕ И АКТУАЛНИ НАСОКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова 257

ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ПРИЕМА НА СТУДЕНТИ ПО АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ И ИКОНОМИКА ЗА УЧЕБНАТА 2023 – 2024 ГОДИНА В Р БЪЛГАРИЯ
доц. д-р Росица Колева 266

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОДИТОРСКИТЕ УСЛУГИ В УСЛОВИЯТА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 272

ОБЕЗЦЕНКА НА ВЗЕМАНИЯТА ОТ ПРОДАЖБИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Слави Генов 280

ВЛИЯНИЕ НА ДАНЪЧНИТЕ НЕСЪОТВЕТСТВИЯ ВЪРХУ ФИСКАЛНАТА СТАБИЛНОСТ
Гл. ас. д-р Жельо Желев 288

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ СТАНДАРТ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ 9 В МУЛТИНАЦИОНАЛНИТЕ КОРПОРАЦИИ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Гл. ас. д-р Кирил Димитров 296

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ОБРАЗОВАНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 302

НЕЗАВИСИМОСТТА НА ОДИТНИТЕ КОМИТЕТИ И ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ
Докт. Румен Гъбов 308

АНАЛИЗ НА КЛЮЧОВИ АСПЕКТИ ОТ ОРГАНИЗАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА НАЦИОНАЛНИЯ СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ
Докт. Цветозария Гатева 316

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ, ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

DIGITAL THREAT ANALYSIS
Professor Serghei Ohrimenco DSc, Associate Professor Lucia Gujuman, PhD, Valeriu Cernei 329

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ПОДБОРА НА ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ В БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Проф. д-р Галина Захариева, докт. Маргарита Николова 336

GENERATION Z IN POLAND AND BULGARIA: CORE VALUES AND LIFE PRIORITIES
Prof. UEP. dr hab. Dariusz Nowak, Assist. Prof. Aleksandar Lichev, PhD, Szymon Nowak..... 344

СЪВРЕМЕННОТО УПРАВЛЕНИЕ НА МАРКЕТИНГОВИЯ ПЕРСОНАЛ – СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМНИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Ваня Григорова 352

ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И РАБОТА В МРЕЖИ
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Доц. д-р Маргарита Шопова..... 360

POSITIVE ASPECTS AND CHALLENGES OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS
Assoc. Prof. Natalia Marinova, PhD..... 368

УСТОЙЧИВО ВНЕДРЯВАНЕ НА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРОЕКТ №: 2022-1-BG01-KA220-VET-000089399 „ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТ НА МСП В СЕКТОРА ХОРЕКА ЗА ЕФЕКТИВНО УСВОЯВАНЕ НА ЗНАНИЯ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ (HORECA 5.0)“
Доц. д-р Христо Сирашки..... 375

ИНТЕРЕСИ И МОТИВАЦИОННИ НАГЛАСИ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЕНИДЖЪРА
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева..... 382

РОЛЯТА НА СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА: ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова 388

ОСОБЕНОСТИ НА МЕЖДУЛИЧНОСТНИТЕ КОНФЛИКТИ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ И ТЯХНОТО РАЗРЕШАВАНЕ
Гл. ас. д-р Милен Динков..... 396

СЪЩНОСТ И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов..... 404

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПЪТЯ НА КЛИЕНТА
Ас. д-р Стелиана Василева 412

PROTECTION OF DOCUMENT-CENTRIC SYSTEMS FROM DIGITAL THREATS
Assistant Ghenadie Belinschi 420

ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ГЪВКАВА МЕТОДОЛОГИЯ (SCRUM) НА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Д-р Андрей Йорданов 426

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

УСТРОЙСТВО НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ – ОСОБЕНОСТИ, РЕГЛАМЕНТИ, ПРОБЛЕМИ
Проф. д-р Гена Велковска 437

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 446

AN ANALYSIS OF THE CURRENT STATE AND DEVELOPMENT CHALLENGES OF RETAIL AND WHOLESALE BUSINESSES IN UKRAINE
Prof., Doctor of Economics, Olena Khadzhynova, Assoc. Prof., Candidate of Economic Sciences, Larysa Kapranova, Ph. D., Roman Sharanov 456

НЯКОИ ПРАВНИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ ПРИ МЕНИДЖМЪНТА НА СТОПАНСКИТЕ ДВОРОВЕ
Доц. д-р Валери Велковски..... 462

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
Доц. д-р Виолета Блажева **473**

ЕКО-ЕФЕКТИВНИ СТРАТЕГИИ
Доц. д-р Елена Йорданова **478**

INNOVATION AND INDUSTRY 5.0 – SOME CONNECTIONS AND OPPORTUNITIES
Assoc. Prof., Iskra Panteleeva, PhD **483**

OPPORTUNITIES FOR INDUSTRIAL BUSINESS DEVELOPMENT THROUGH TECHNOLOGICAL INNOVATIONS
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD, PhD Student Kalin Borisov **491**

ПРОМОТИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ ЧРЕЗ ДИГИТАЛНИ ИНОВАЦИИ
Доц. д-р Любка Илиева **499**

ЛОГИСТИЧНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ФИРМАТА, ОРГАНИЗА-ЦИОННАТА ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСКАТА АКТИВНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИВОВАРНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов **506**

ПРОУЧВАНЕ НА РЕЛАЦИЯТА МЕЖДУ ДИГИТАЛНИТЕ УМЕНИЯ ЗА ПАЗАРУВАНЕ И РАЗПОЛАГАЕМИТЕ ДОХОДИ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Симеонка Петрова **516**

ИКОНОМИЧЕСКАТА СОЦИОЛОГИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ 21 ВЕК
Гл. ас. д-р Ваня Ганева **522**

TRANSFORMATION OF CONSUMER ONLINE PURCHASING BEHAVIOUR IN THE EUROPEAN UNION
Head Assist. Prof. Zoya Ivanova, PhD **529**

METHODS FOR GENERATING INNOVATIONS IN BULGARIAN ENTERPRISES
Head Assist. Prof. Ivaylo Kostov, Ph.D. **537**

РОЛЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 545

БАРИЕРИ ПРЕД ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ В МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докт. Виктор Маринов 551

HUMAN RESOURCES IN THE AGE OF DIGITALIZATION
PhD Student Denitsa Gharkova-Zaharieva 557

ВЛИЯНИЕ НА ДАНЪЧНИТЕ НЕСЪОТВЕТСТВИЯ ВЪРХУ ФИСКАЛНАТА СТАБИЛНОСТ

Гл. ас. д-р Жельо Желев[1]

Резюме: *Данъчните несъответствия представляват сериозно предизвикателство за фискалната стабилност, като водят до загуби в бюджета. Настоящият доклад има за цел да се изведат факторите, влияещи върху събираемостта на приходите и повишаване на доброволното изпълнение на данъчните задължения. За тази цел са изведени параметрите, чрез които да се оцени тяхна степен на влияние и силата им на въздействие. Това е възможност за осигуряване на по-устойчиво икономическо развитие и стабилност на данъчната система.*

Ключови думи: *данъчни несъответствия, данъчен контрол, фискална стабилност, устойчиво развитие*
JEL: H26, H61, H83
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.34

IMPACT OF TAX GAPS ON FISCAL STABILITY

Head assist. Prof. Zhelyo Zhelev, PhD

Abstract: *Tax gaps seriously challenge fiscal stability, leading to budget losses. This report highlights the factors influencing revenue collection and increasing voluntary tax compliance. For this purpose, the parameters to evaluate their degree of influence and their power of impact have been derived. It is an opportunity to ensure more sustainable economic development and stability of the tax system.*

Key words*: tax gaps, tax control, fiscal stability, sustainable develpment*
JEL: H26, H61, H83
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.34

1. Въведение

Фискалната стабилност е от съществено значение за устойчивото управление на публичния бюджет и икономическото развитие на всяка държава. Тя осигурява необходимите финансови ресурси за поддържане на социалните услуги, инфраструктурата и стимулиране на икономическия растеж. Според Международния валутен фонд (МВФ), фискалната стабилност е ключов фактор за намаляване на макроикономическите рискове и насърчаване на устойчивото развитие (Interantional Monetary Fund, 2002).

[1] zh.zhelev@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“

Според изследване на Алесина и Табелини, фискалната стабилност създава предвидима икономическа среда, която насърчава инвестициите и стимулира икономическия растеж (2009). Авторите подчертават, че стабилните публични финанси намаляват риска от макроикономически дисбаланси и създават условия за дългосрочен просперитет

В условията на икономическа несигурност, стабилността на публичните финанси в страната е предпоставка за привличане на инвестиции и повишаване на доверието към Националната агенция за приходите. Според изследване на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), страните с по-висока фискална стабилност са по-устойчиви на външни икономически трусове и по-бързо се възстановяват от кризи (OECD, 2023).

Фискалната стабилност има съществено значение и за намаляването на инфлационния натиск и поддържането на стабилна парична политика. В доклад на Фискалния съвет на България се посочва, че стабилните публични финанси допринасят за по-ниски лихвени проценти и по-стабилна икономическа среда (2018). Фискалната стабилност е от решаващо значение за устойчивото управление на публичния бюджет и икономическото развитие. Тя е основен елемент за гарантиране на достатъчни финансови ресурси, необходими за поддържане на социалните услуги и икономическата инфраструктура. В условията на глобална икономическа несигурност, стабилността на публичния сектор е предпоставка за привличане на инвестиции и повишаване на доверието към държавната администрация.

2. Ключови фактори, влияещи върху данъчните несъответствия

В контекста на ефективно управление на публичния бюджет, данъчните разлики могат да бъдат редуцирани чрез прилагането на ключови фактори. За постигането на фискална стабилност и ефективно управление на публичния бюджет е важно държавата да прилага стратегии, които подобряват събираемостта на приходите и контрола върху разходите. Въз основа на това се съдейства за ***намаляването на данъчното несъответствие***. Данъчното несъответствие, представляващо разликата между дължимите и реално платените данъци, е сериозен проблем за държавните бюджети и икономическата стабилност. Това явление не само намалява държавните приходи, но и засилва сивата икономика. Според Олсон, данъчното несъответствие може да бъде намалено чрез стратегия, включваща не само контролни мерки, но и подкрепа на доброволното съответствие чрез мерки като образоване на данъкоплатците и изграждане на доверие в институциите (Olson, 2009). Това е важно, тъй като традиционните методи на данъчен контрол, са скъпи и ресурсоемки и затова държавите се насочват към по-ефективни и дългосрочни подходи за насърчаване на доброволно съответствие.

В съвременния глобализиран свят е необходимо да се въвеждат иновативни мерки за намаляване на данъчното несъответствие, включително електронни платформи за комуникация между данъчната администрация и данъкоплатците и мерки за улесняване на отчитането (Vinnitskiy, 2020). Чрез тези нововъведения могат да намалят разходите на данъчната администрация, като в същото време се повиши ефективността и прозрачността в данъчното облагане.

От гледна точка на администрирането на данъци, изследване на Алм подчертава значението на ясно формулирани методи и мерки за данъчен контрол, особено с оглед на използването на цифрови технологии за онлайн контрол и наблюдение на транзакции (Alm, 2012). Тези технологии помагат за проследяване на данъчните задължения и осигуряват по-голяма прозрачност при извършване на данъчни проверки (Стойкова, Тананеев, & Желев, 2018).

Намаляването на данъчното несъответствие е възможно чрез комплексен подход, включващ засилен контрол, прозрачност, дигитализация на данъчните процеси и създаване на благоприятни условия за доброволно съответствие. Този процес не само повишава събираемостта на данъците, но и укрепва доверието в данъчната система и икономическата стабилност на държавата.

Ефективността на данъчната администрация също играе съществена роля за намаляване на фискалния дефицит. Технологичните иновации, като дигитализацията на данъчните услуги и автоматизацията на проверките, съдействат за по-прозрачен и ефикасен административния процес, с което значително се редуцират разходите. Използването на цифрови технологии и автоматизация в данъчните процеси улеснява както работата на администрацията, така и подаването и обработката на информация, намалявайки риска от грешки и разходите по обработка на данъчните декларации (Nazarov, Mikhaleva, & Chernousova, 2020).

Ключов аспект на модернизацията е създаването на интегрирани системи за наблюдение и анализ, което улеснява контролните функции и осигурява своевременна информация за потенциални данъчни нарушения. Чрез използването на големи бази от данни и алгоритми, данъчната администрация може да идентифицира случаи на неплащане или отклонение от данъчните задължения (Ripol-Saragosi & Gomeleva, 2021). Чрез тези мерки модернизацията на данъчната администрация повишава събираемостта на данъците. Освен това създава условия за по-голяма справедливост и доверие в данъчната система, което е ключово за устойчивото фискално управление.

Увеличаването на прозрачността в публичните разходи води до снижаване на вероятността да се допусне данъчен дефицит. Когато данъкоплатците имат достъп до информация за това как се изразходват публичните средства, доверието в правителствените политики се повишава.

Прозрачността служи като контролен механизъм срещу злоупотреби и насърчава рационалното използване на публичните ресурси.

Увеличаването на прозрачността в публичните разходи води до намаляване на корупцията и насърчаване на доверието към фискалната политика. Според Чен и Ганапати, прозрачността в бюджетните разходи и данъчната информация значително намалява корупцията в публичния сектор, особено когато тези механизми се прилагат с допълнителни мерки за отчетност (Chen & Ganapati, 2023).

Високите нива на прозрачност водят до по-добро управление на държавните финанси и са свързани с адекватен контрол върху разходите, по-ниски нива на публичен дълг и повишена ефективност на бюджетните разходи. Подобряването на прозрачността в публичните разходи е възможност, чрез която се намалява риска от корупция и се повишава ефективността на бюджетните процеси, което е от съществено значение за стабилността и устойчивостта на фискалната политика.

Оптимизирането на данъчните стимули и облекчения е фактор, който оказва влияние върху развитието на икономиката, като се стимулират инвестициите и растежа. Оптимизацията на тези облекчения е важна, за да се избегне прекомерното намаляване на приходите и да се запази балансът в бюджета. Според Катниук и колектив, правилно планираните данъчни стимули могат да повишат устойчивото развитие на предприятията чрез намаляване на данъчната тежест и насърчаване на финансовата устойчивост (Khatniuk, Liakhova, Sadovyi, Pobiianska, & Nersesian).

Ефектът от данъчните стимули и субсидиите върху икономическия растеж показва, че тези мерки могат значително да насърчат инвестициите и да повишат конкурентоспособността на развиващите се икономики, когато се прилагат целенасочено и с подходящо планиране. Такива данъчни стимули могат да имат положително влияние върху инвестиционната активност, ако са насочени към повишаване на възвръщаемостта за държавата и инвеститорите (Okoth, 2023). Тези данъчни политики не само стимулират икономическата активност и инвестициите, но и допринасят за по-добро използване на ресурсите, като осигуряват устойчива основа за дългосрочен растеж.

Последният фактор, оказващ влияние върху данъчните несъответствия, е ***контролът и управлението на публичния дълг***. Ефективното управление на дълга гарантира, че държавата може да изпълнява дългосрочните си финансови ангажименти, без да влияе негативно върху фискалната стабилност. Поддържането на умерено ниво на дълг позволява на правителството да реагира при неочаквани икономически кризи, което съдейства за устойчивото икономическо развитие. Според Дехери и Наг, устойчивото управление на дълга включва стратегия за минимизиране на дефицита чрез дългосрочни фискални политики, които позволяват стабилизиране на бюджетния баланс (Deheri & Nag).

Други автори приемат, че данъчните реформи имат решаваща роля при управлението на дълга, като се фокусират върху повишаване на приходите от преки данъци и регулиране на държавните разходи (Vinayagathasan & Sri Ranjith, 2021). Балансът между стимулирането на икономическата активност и устойчивостта на публичния дълг активизира фискалната политика и е с приоритет за намаляване на дълга чрез стабилни дългосрочни стратегии, базирани на краткосрочно стимулиране (Menguy, 2024).

3. Степен на влияние и сила на въздействие на факторите върху фискалната стабилност

Анализът на влиянието на данъчните несъответствия върху фискалната стабилност е от съществено значение, особено в контекста на оптимизацията на данъчната политика и управлението на публичните финанси. Разглеждането на различните параметри за изчисление на степента на влияние и силата на въздействие на факторите осигурява ясна представа за техния принос и значимост.

*3.1. Параметри за **оценка на степента на влияние***

- ***Принос към данъчните приходи***. Намаляването на данъчните несъответствия води до увеличаване на събираемостта на приходите, което е пряко свързано с намаляване на бюджетния дефицит. Подобряването на данъчния контрол и оптимизирането на данъчните стимули увеличават събираемостта на данъци, като мотивират доброволното спазване на данъчните задължения. Когато държавата успее да постигне по-добра събираемост, бюджетът е по-малко зависим от външно финансиране, което засилва фискалната устойчивост.
- ***Въздействие върху доброволното изпълнение на данъчните задължения.*** Данъчната прозрачност и намаляването на несъответствията увеличават доверието в системата и стимулират доброволното изпълнение на данъчните задължения. Когато гражданите и бизнесите са уверени, че данъчната система е справедлива и прозрачно управлявана, те са по-склонни да спазват законодателството. Това съкращава разходите за контрол и принудително събиране, като подобрява фискалната стабилност и намалява натиска върху данъчната администрация.
- ***Сложност на прилагане***. Дигитализацията на процесите в данъчната администрация, може да се приложи бързо и лесно. За разлика от това, пълното преструктуриране на данъчните стимули изисква значителни ресурси и време, което може да затрудни приложението на такива политики. Лесно приложимите мерки, като автоматизирани проверки и ревизии, както и електронни системи за подаване на декларации, предлагат по-висока стойност по този параметър, тъй като имат незабавен ефект върху събираемостта на данъците.

➢ ***Пряка връзка с фискалната стабилност***. При висок дълг, който налага тежко обслужване на лихви, бюджетът става по-уязвим и фискалната стабилност е под риск. Намаляването на данъчните несъответствия директно укрепва приходите и ограничава нуждата от дългово финансиране, което редуцира фискалните рискове и осигурява устойчив бюджет.

3.2. Параметри за оценка на силата на въздействие

➢ ***Потенциал за дългосрочен ефект***. Стимули, насочени към малки и средни предприятия, или такива за иновации, могат да доведат до дългосрочни ползи за икономиката, като разширяват данъчната основа. Подобни мерки предоставят устойчиво въздействие върху фискалната стабилност, като насърчават инвестициите и ръста на заетостта.

➢ ***Мащаб на въздействие върху икономиката***. При съкращаване на несъответствията в данъчните плащания, повече ресурси могат да бъдат реинвестирани в обществени програми, което създава положителен икономически ефект. Такива мерки засягат значителна част от населението, което подобрява икономическата среда като цяло.

➢ ***Ефективност в намаляването на фискалните дефицити***. Ефективното управление на публичните разходи и оптимизацията на данъчните приходи позволяват поддържането на балансиран бюджет. Намаляването на дефицита води до по-малка необходимост от заеми и укрепва доверието на международните финансови институции, което подпомага икономическата стабилност.

➢ ***Краткосрочен и средносрочен ефект***. Някои мерки, като дигитализация на данъчната администрация и автоматизирани системи за отчетност, имат бърз и незабавен ефект върху данъчните приходи. Подобни краткосрочни решения увеличават приходите в рамките на бюджетния период и подпомагат незабавното балансиране на бюджета, като намаляват дефицита и ограничават зависимостта от външни заеми.

4. Заключение

Въздействието на данъчните несъответствия върху фискалната стабилност влияе положително върху увеличаването на събираемостта на приходите, съкращаването на бюджетни дефицити и ограничаването на зависимостта от външно финансиране. Контролът върху данъчните несъответствия има пряко въздействие върху доброволното изпълнение на данъчните задължения, чрез прозрачна и справедлива данъчната система. Повишената прозрачност в публичните разходи допринася за засилване на общественото доверие в управлението на финансите, като насърчава данъкоплатците да плащат своите задължения.

Ефективното управление на публичния дълг и устойчивото регулиране на дефицита имат съществена роля за фискалната стабилност. Оптимизираните данъчни стимули и прозрачността в данъчната система, създават

дългосрочен положителен ефект върху макроикономическите показатели, като подпомагат растежа на БВП, заетостта и контрола върху инфлацията.

Следователно, намаляването на данъчните несъответствия, заедно с прозрачното управление на публичните разходи и ефективното прилагане на данъчни стимули, са стратегически мерки, които укрепват фискалната стабилност и осигуряват условия за устойчиво икономическо развитие. Тези действия не само подобряват финансовото състояние на бюджета, но и допринасят за изграждането на стабилна и справедлива данъчна система, която стимулира инвестициите и поддържа икономическия растеж.

Използвани източници

Стойкова, П., Тананеев, Е., & Желев, Ж. (2018). Съвременни аспекти на данъчни процеси и контрол. Scientific Research Almanac, 25(2), стр. 198-226.

Фискален съвет на България. (2018). Фискалната политика – основни понятия, теория и практика. Извлечено от www.bia-bg.com: https://www.bia-bg.com/uploads/files/analysis/Fiscal_policy_final.pdf

Alesina, A., & Ardagna, S. (2009, October 9). Large Changes in Fiscal Policy: Taxes Versus Spending. Harvard Institute of Economic Research Discussion, 2180, pp. 1-37. doi:10.2139/ssrn.1502862

Alm, J. (2012). Measuring, explaining, and controlling tax evasion: lessons from theory, experiments, and field studies. Int Tax Public Finance, 19, pp. 54-77. doi:10.1007/s10797-011-9171-2

Chen, C., & Ganapati, S. (2023). Do transparency mechanisms reduce government corruption? A meta-analysis. International Review of Administrative Sciences, 89(1), pp. 257-272. doi:10.1177/00208523211033236

Deheri, A., & Nag, A. (n.d.). Deheri, A., & Nag, A. (2023). Assessing the Long-Run sustainability of public debt and fiscal deficit in India. Global Journal of Emerging Market Economies, 15(3), pp. 313-329. doi:10.1177/09749101221113881

Interantional Monetary Fund. (2002). Fiscal Dimensions of Sustainable Development. Извлечено от https://www.imf.org/en/Publications/Pamphlet-Series/Issues/2016/12/30/Fiscal-Dimensions-of-Sustainable-Development-15954

Khatniuk, N., Liakhova, O., Sadovyi, D., Pobiianska, N., & Nersesian, A. (n.d.). Current paths of tax for business entities: Financial, economic and legal aspects. Edelweiss Applied Science and Technology, 8(6), pp. 2381-2393. doi:10.55214/25768484.v8i6.2484

Menguy, S. (2024). Dilemma for fiscal policies: supporting economic activity, or ensuring public debt sustainability? Journal of Economic Analysis, 3(2), pp. 147-162. doi:10.58567/jea03020010

Nazarov, M. A., Mikhaleva, O. L., & Chernousova, K. S. (2020). Digital Transformation of Tax Administration. In S. V. Ashmarina (Ed.), Digital Age: Chances, Challenges and Future. ISCDTE 2019. 84, pp. 144-149. Springer. doi:10.1007/978-3-030-27015-5_18

OECD. (2023). Capital budgeting and fiscal sustainability", in Public Investment in Bulgaria: Planning and Delivering Infrastructure. doi:10.1787/a00e543d-en.

Okoth, E. (2023). Effects of tax incentives and subsidies on economic growth in developing economies. International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS), 7(7), pp. 1-15. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4532631

Olson, N. (2009). Minding the Gap: A Ten-Step Program for Better Tax Compliance. Stanford law and policy review, 20(1), pp. 1-7.

Ripol-Saragosi, L., & Gomeleva, E. (2021). Application of digital tools to enhance tax administration processes. SHS Web of Conferences. 106, p. 01024. EDP Sciences. doi:10.1051/shsconf/202110601024

Vinayagathasan, T., & Sri Ranjith, J. G. (2021). Public debt, budget deficit and tax policy reforms for fiscal consolidation in Sri Lanka: rationale and feasibility. Sri Lanka Journal of Social Sciences, 44(1), pp. 97-109. doi:10.4038/sljss.v44i1.7953

Vinnitskiy, D. V. (2020). Improving Tax Compliance in a Globalized World: an Approach of BRICS Countries. European and Asian Law Review, 3(2), pp. 99-114. doi:10.34076/27821668_2020_3_2_99